

nobilitatis nomina: sed praefulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSV DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER QVARTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

CAP. 1. *Tiberius sacrit. Caussa penes Ael. Seianum, cuius ingenium et mores. 2. Is ad dominationem adspirat, quo ut perveniat, Romae in castra Praetoria militem conducit. 3. Druso, Tiberii filio, insidiatur per uxorem eius, stupro pollutam. 4. Drusus Germanici togam virilem sumit. Status publicus, numerus legionum, 5. earum et cohortium et classium loca exponuntur. 6. Civilis administratio qualis hactenus. 7. Seianus potentiam auget, 8. sublato per venenum Druso. Tiberius animum obfirmat, Senatium erigit, eique filios Germanici duo commendat, ut imperii heredes. 9. Funus Druso inlustre. 10. 11. Falsa de Druso ab incauto patre necato fama. 12. Populi favor filii Germanici noxius. Iis et Agrippinae Seianus insidias truit.*

13. *Tiberius legationes et accusationes civitatum et provinciarum audit. 14. De asylis actum; Histrones Italia pulsi. 15. Alter ex Drusi liberis obit. Item Lucilius Longus, Principis amicus. Capito damna-*

tus. 16. *Lex lata de Flamine Diali. Vestalibus habitus honos.*

17. *Solemnia vota pro Principe. Iis inserti Nero et Drusus. hinc odium Tiberii, quem Seianus stimulat.* 18. *hic Germanici amicos adgreditur.* 19. *Silius damnatur.* 20. *Vxor eius Sosia in exilium pellitur.* *M. Lepidi moderatio.* 21. *Piso accusatus obit.* *Casius Severus in saxum Seriphium relegatur.* 22. *Plautius Silvanus perit.*

23. *Tacfarinatem, bella rursus moventem,* 24. *Do- labella opprimit* 25. *et caedit.* 26. *triumphalia non impetrat.* *Ptolemaeus munera accipit.* 27. *Servilis motus semina per Italiam oppressa.*

28. *Q. Vib. Serenus, a filio accusatus.* 29. 30. *A- morgum reportatur. Praemia delatoribus statuta.* 31. *P. Suilius deportatur. Firmius Senatu movetur.* 32. 33. *Iudicium de his annalibus.*

34. *Cremutius Cordus, historiae scriptor, ob Bruti et Cassii laudes accusatus, libere se defendit et* 35. *vitam abstinentia finit. Libri eius cremati.* 36. *Cyzicenis ademta libertas,* 37. 38. *Templi honorem, ab Hispanis oblatum, Tiberius spernit.* 39. *Seianus, nimia fortuna socors, Liviam sibi uxorem a Principe petit, qui* 40. *modeste negat, et Seiani rationes refellit.* 41. *Hic, augendae potentiae, Tiberio secessum ab urbe suadet,* 42. *auditis in caussa Votieni Montani contumeliis, persuadet.*

43. *Romae legationes Graecorum audita de iure asylorum.* 44. *Mors Lentuli, Domitii, Antonii.* 45. *L. Piso Praetor a quodam agreste interficitur.* 46. *Thracas montani rebellantes* 47 — 51. *a Sabino pelluntur, caeduntur, obsidentur, frustra eruptione facta, ac dedunt.*

52. *Claudia Pulchra, Romae adulterii accusata, damnatur.* 53. *Agrippina maritum petit, nec impetrat. Ei* 54. *Seianus insidias struit.* 55. *Vndecim*

urbes Asiae de templo Tiberio struendo certant. 56. *Praelati Smyrnaei.* 57. 58. *Tiberius dubia de causa in Campaniam abscedit, arcto comitatu.* 59. *In spelunca repentino lapidum lapsu periclitatus a Seiano servatur. hinc maior eius fides. Neronem Germanici adgreditur et* 60. *calumniis subvertit.* 61. *Mors Asinii Agrippae et Q. Haterii.*

62. 63. *Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata vel obruta.* 64. 65. *Romae incendium deurit Coelium montem.* 66. *Varus accusatur.* 67. *Princeps Capreas in insulam se abdit.* 68—70. *Titius Sabinus turpi fraude circumventus damnatur ipsis anni Kalendis.* 71. *Tiberius mentem suam recludi indignatur. Iulia neptis Augusti obit.* 72. *Frisios, quod avare habiti, rebellantes,* 73. *L. Apronius repressum it, parum feliciter.* 74. *Turpis adulatio Senatus. Seiani adrogantia,* 75. *Cn. Domitius Agrippinam, Germanici filiam, accipit uxorem. Haec sexennio fere gesta,*

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.

CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.

COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.

CN. LENTVLO GAETVL. C. CALVISIO.

M. LICINIO CRASSO, L. CALPURNIO PISONE.

AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

I. C. Asinio, C. Antistio coss. nonus Tiberio annus erat compositae Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cum repente turbare fortuna coepit: saevire ipse, aut saevientibus vires praebere. Initium et causa penes Aelium Seianum cohortibus praetoriis Praefectum, cuius de potentia supra memoravi: nunc originem, mores, et quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Seio Strabone, Equite Ro-

mano, et prima iuventa C. Caesarem, D. Augusti nepotem, sectatus, non sine rumore, Apicio, diviti et prodigo, stuprum veno dedisse: mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum adversum alios, sibi uni incautum intectumque efficeret: non tam sollertia, (quippe iisdem artibus victus est) quam Deum ira in rem Romanam, cuius pari exitio viguit ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: sui obtegens, in alios criminator: iuxta adulatione et superbia: palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido, eiusque caussa modo largitio et luxus, saepius industria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens parando regno finguntur.

II. Vim Praefecturae, modicam antea, intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Praetendebat, *lascivire militem deductum: si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subveniri: et severius acturos, si vallum statuatur procul urbis inlecebris*. Ut perfecta sunt castra, inreperere paullatim militares animos, adeundo, adpellando: simul Centuriones ac Tribunos ipse deligere. neque Senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut provinciis ornandi, facili Tiberio atque ita prono, ut *socium laborum*, non modo in sermonibus, sed apud Patres et Populum celebraret, colique per theatra et fora effigies eius, interque principia legionum sineret.

III. Ceterum plena Caesarum domus, iuvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: et, quia vi tot simul corripere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, et a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Drusus, impatiens aemuli et animo commotior, orto forte iurgio, intenderat Seiano manus, et contra ten-

dentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptissimum visum, ad uxorem eius Liviam convertere: quae soror Germanici, formae initio aetatis indecorae, mox pulchritudine praecellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit: et, postquam primi flagitii potitus est, (neque femina, amissa pudicitia, alia abnuerit); ad coniugii spem, consortium regni, et necem mariti impulit. Atque illa, cui avunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores et posteros municipali adultero foedabat; ut, pro honestis et praesentibus, flagitiosa et incerta expectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviae, specie artis frequens secretis, pellit domo Seianus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat.

IV. Interim anni principio Drusus, ex Germanici liberis, togam virilem sumpsit: quaeque fratri eius Neroni decreverat Senatus, repetita. Addidit orationem Caesar, multa cum laude filii sui, *quod patria benevolentia in fratris liberos foret*. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eodem loci potentiam et concordiam esse) aequus adolescentibus, aut certe non adversus habebatur. Exin vetus et saepe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur. *multitudinem veteranorum praetexebat Imperator, et delectibus supplendos exercitus. nam voluntarium militem deesse; ac, si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant*: percensuitque cursim numerum legionum, et quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quae tum Romana copia in armis, qui socii Reges, quanto sit angustius imperitatum.

V. Italiam utroque mari duae classes, Misenum

apud et Ravennam, proximumque Galliae litus rostratae naves praesidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed praecipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniae, recens perdomitae, tribus habebantur. Mauros Iuba Rex acceperat donum Populi Romani. Cetera Africae per duas legiones; parique numero Aegyptus. Dehinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita: accolis Ibero Albanoque et aliis Regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. Et Thraciam Rhoemetalces ac liberi Cotyis; ripamque Danubii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quae, positu regionis a tergo illis, ac, si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanae, novem praetoriae cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectae, aut vetere Latio, et coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociae triremes alaeque et auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium; sed persequi incertum fuerit, cum, ex usu temporis, huc illuc mearent, gliscerent numero, et aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim, recensere ceteras quoque Reipubl. partes, quibus modis ad eam diem habitae sint: quando Tiberio mutati in deterius Principatus initium ille annus attulit. Iam primum, publica negotia, et privatorum maxima, apud Patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere: et in adulationem lapsos cohibebat ipse: mandabatque honores nobilitatem maiorum, claritudinem militiae, inlustres domi artes spectando: ut satis constaret, non alios potiores fuisse. sua Consulibus, sua Prae-

toribus species. minorum quoque magistratum exercita potestas; légesque, si maiestatis quaestio eximeretur, bono in usu. At frumenta et pecuniae vetigales, cetera publicorum fructuum, societatibus Equitum Romanorum agitabantur. Res suas Caesar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque adsumpti tenebantur, prorsus sine modo, cum plerique iisdem negotiis in senesce-
rent. Plebes acri quidem annona fatigabantur: sed nulla in eo culpa ex Principe: quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviam iit, quantum impendio diligentiaque poterat. Et, ne provinciae novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratum tolerarent, providebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Caesaris agri: modesta servitia: intra paucos libertos domus: ac, si quando cum privatis disceptaret, forum et ius. Quae cuncta, non quidem comi via, sed horridus ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi vertentur: nam, dum superfuit, mansere; quia Seianus, incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere volebat, et ultor metuebatur, non occultus odii, et crebro querens, *incolumi filio, adiutorem imperii alium vocari: et quantum superesse, ut collega dicatur?* *Primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia et ministros. extracta iam, sponte Praefecti, castra: datos in manum milites: cerni effigiem eius in monimentis Cn. Pompeii: communes illi cum familia Drusorum fore nepotes. precandam post haec modestiam, ut contentus esset.* Neque raro, neque apud paucos talia iaciebat: et secreta quoque eius, corrupta uxore, prodebantur.

VIII. Igitur Seianus, maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. id Druso datum per Lygdum spado-

nem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius, per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est. Consulesque, sede vulgari per speciem maestitiae sedentes, honoris locique admonuit; et effusum in lacrimas Senatum, victo gemitu, simul oratione continua crexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos Senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici a plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: se tamen fortiora solatia e complexu Reipubl. petivisse.* Miseratusque Augustae extremam senectam, rudem adhuc nepotum et vergentem aetatem suam, ut Germanici liberi, unica praesentium malorum levamenta, inducerentur, petivit. Egressi Consules, firmatos adloquio adolescentulos deductosque ante Caesarem statuunt. Quibus adprehensis, *Patres conscripti, hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria soboles, ne secus, quam suum sanguinem, foveret ac tolleret, sibi que et posteris conformaret. erepto Druso, preces ad vos converto, Deusque et patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos, suscipite, regite: vestram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero et Druse, parentum loco. ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempubl. pertineant.*

IX. Magno ea fletu, et mox precationibus faustis, audita: ac, si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana, et totiens inrisa revolutus, *de reddenda Reipubl. u. que Consules, seu quis alius, regimen susciperent, vero quoque et honesto fidem dempsit.* Memoriae Drusi eadem, quae in Germanicum, decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum

origo Iuliae gentis, Aeneas, omnesque Albanorum Reges, et conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus, ceteraeque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quae plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, retuli: sed non omiserim eorundem temporum rumorem, validum adeo, ut nondum exolescat. *Corrupta ad scelus Livia, Seianum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse: quod is aetate atque forma carus domino, interque primores ministros erat. deinde, inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciae provectorum, ut verteret, et, occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem, quae prima ei, apud filium epulanti, offerretur. ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro, et iuveniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu et pudore sibimet inrogaret mortem, quam patri struxerat.*

XI. Haec vulgo iactata, super id, quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, et nullo ad poenitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciet, auctorem exquireret, insita denique, etiam in extraneos, cunctatione et mora, adversum unicum, et nullius ante flagitii compertum, uteretur. Sed, quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris, et ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa et inmania credebantur: *atrociore semper fama erga dominantium exitus.* Ordo alioqui sceleris, per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus existit, ut Tiberio obiectaret,

cum omnia alia conquirerent intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris caussa fuit, ut, claro sub exemplo, falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

XII. Ceterum, laudante filium pro rostris Tiberio, Senatus populusque habitum ac voces dolentum, simulatione magis, quam libens, induebat, domumque Germanici revirescere, occulti laetabantur. Quod principium favoris, et mater Agrippina, spem male tegens, perniciem acceleravere. Nam Seianus, ubi videt, mortem Drusi inultam Interfectoris, sine moerore publico esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, et pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, *ut superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi, apud Caesarem arguerent.* Adque haec callidis criminatibus, (inter quos delegerat Iulium Postumum, per adulterium Mutiliae Priscae inter intimos aviae, et consiliis suis peridoneum, quia Prisca in animo Augustae valida) anum, suapte natura potentiae anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur, pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius, nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, ius civium, preces sociorum tractabat. factaque auctore eo Senatusconsulto, *ut civitati Cibyrticae apud Asiam, Aegiensi apud Achaiam, motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium.* Et Vibius Serenus, Proconsul ulterioris Hispaniae, de vi publica dam-

natus ob atrocitatem riorum, in insulam Amorgum deportatur. Carsidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuvisset, absolvitur; eiusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilii, admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus, inter extorres et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: neque tamen effugit magnae fortunae pericula. Ac, ni Aelius Lamia, et L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, et paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit: Samiis *Iunonis*, Cois *Aesculapii delubro*, *vetustum asyli ius ut firmaretur*, petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempestate Graeci, conditis per Asiam urbibus, ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas: et accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum, iussu Regis Mithridatis, apud cunctas Asiae insulas et urbes, trucidarentur. Variis dehinc et saepius inritis Praetorum questibus, postremo Caesar *de immodestia histrionum* retulit: *multa ab eis in publicum seditiose, foeda per domos tentari: Oscam quondam ludicrum, levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et virium venisse, ut auctoritate Patrum coercendum sit.*

XV. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoque luctu Caesarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e Senatoribus Rhodii secessus comes. Ità, quamquam novo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publica pecunia Patres decrevere: apud quos etiam tum cuncta tra-

ctabantur, adeo ut Procurator Asiae, Lucilius Capi-
to, accusante provincia, causam dixerit, magna
cum adseveratione Principis, *non se ius, nisi in servi-
tia et pecunias familiares, dedisse: quod si vim Prae-
toris usurpasset, manibusque militum usus foret, spre-
ta in eo mandata sua: audirent socios.* Ita reus, co-
gnito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, et
quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, de-
crevere Asiae urbes templum Tiberio matrique eius
ac Senatui. Et permissum statuere: egitque Nero
grates ea causa Patribus atque avo, laetas inter au-
dientium adfectiones, qui, recenti memoria Germa-
nici, illum adspici, illum audiri rebantur: aderant-
que iuveni modestia ac forma, principe viro digna,
notis in eum Seiani odiis, ob periculum gratiora.

XVI. Sub idem tempus, *de Flamine Diali, in lo-
cum Servii Maluginensis defuncti, legendo, simul ro-
ganda nova lege* disseruit Caesar. Nam patricios,
*confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari,
ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adesse,
ut olim, eam copiam, ommissa confarreandi adsuetudi-
ne, aut inter paucos retenta. pluresque eius rei caus-
sas adferebat: potissimam penes incuriam virorum
feminarumque: accedere ipsius caerimoniae difficul-
tates, quae consulto vitarentur, et quando exiret e
iure patrio, qui id Flaminium apisceretur, quaeque in
manum Flaminis conveniret. Ita medendum Senatus
decreto, aut lege: sicut Augustus quaedam ex horrida
illa antiquitate ad praesentem usum flexisset. Igitur
tractatis religionibus, placitum, instituto Flaminum
nihil demutari. Sed lata lex, qua Flaminica Dialis,
sacrorum causa, in potestate viri, cetera promiscuo
feminarum iure ageret. et filius Maluginensis patri
suffectus. Utque glisceret dignatio Sacerdotum, at-
que ipsis promptior animus foret ad capessendas cae-
rimonias, decretum Corneliae virgini, quae in locum*

Scantiae capiebatur, *HS. XX. et quotiens Auguste theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.*

XVII. Cornelio Cethego, Visellio Varrone coss. Pontifices, eorumque exemplo ceteri Sacerdotes, cum *pro incolumitate Principis* vota susciperent, *Neronem* quoque et *Drusum* iisdem Diis commendavere; non tam caritate iuvenum, quam *adulatione*: quae *moribus corruptis perinde anceps, si nulla, et ubi nimia est.* Nam Tiberius, haud unquam domui Germanici mitis, tum vero *aequari adolescentes senectae suae*, impatienter indoluit: accitosque Pontifices peruncctus est, *num in precibus Agrippinae, aut minis, tribuissent.* Et illi quidem, quamquam abnuerent, modice perstricti, (etenim pars magna e propinquis ipsius, aut primores civitatis erant). ceterum in Senatu oratione monuit in posterum, *ne quis mobiles adolescentium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret.* Instabat quippe Seianus, incusabatque *diductam civitatem, ut civili bello: esse, qui se partium Agrippinae vocent: ac, ni resistatur, fore pluri: neque aliud gliscentis discordiae remedium, quam si unus alterve maxime prompti subverterentur.*

XVIII. Qua caussa C. Silium, et Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici perniciosa utrique; Silio et, quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur. credebant plerique, auctam offensionem ipsius intemperant, immodice iactantis, *suum militem in obsequio duravisse, cum alii ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset.* Destruui per haec fortunam suam Caesar, imparemque tanto merito re-
batur. Nam beneficia eo usque laeta sunt, dum vi-

dentur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinae inuisa Principi. Hos conripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: inmissusque Varro Consul, qui, *paternas inimicitias* obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo *brevem moram, dum accusator Consulatu abiret*, adversatus est Caesar. *solitum quippe magistratibus, diem privatis dicere: nec infringendum Consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod Respubl. detrimentum caperet.* Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro Consul, aut illud Respubl. esset, coguntur Patres; silente reo, vel, si defensionem coeptaret, non occultante, cuius ira premeretur. *Conscientia belli Sacro- vir diu dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, et uxor Sosia*, arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haerebant: sed cuncta quaestione maiestatis exercita, et Silius imminentem damnationem voluntario sine praevertit.

XX. Saevitum tamen in bona, non, ut stipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: sed et liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim, quae fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinii Galli sententia, qui *partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur*, censuerat. contra M. Lepidus *quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis, cetera liberis* concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem et sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab saevis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate et gratia apud Tiberium vigerit. Vnde dubitare cogor,

fato et sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque, inter abruptam contumaciam, et deforme obsequium, pergere iter, ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta, haud minus claris maioribus, sed animo diversus, censuit, *cavendum Senatusconsulto, ut quamquam insontes magistratus, et culpa alienae nescii, provincialibus uxorum criminibus, perinde quam suis, plecterentur.*

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, *cessurum se urbe ob factiones accusatorum*, in Senatu clamitaverat, et, spreata potentia Augustae, trahere in ius Vrgulanium, domoque Principis excire ausus erat. Quae in praesens Tiberius civiliter habuit: sed in animo, revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis inCUSAVIT, adversum maiestatem habiti: *adiicitque, in domo eius venenum esse, eunque gladio accinctum introire curiam.* quod, ut atrocius vero, tramissum: ceterorum, quae multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum et de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut iudicio iurati Senatus Cretam amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit; boni, que exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus, Praetor, incertis caussis, Aproniam coniugem in praecipis iecit: tractusque ad Caesarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tamquam *ipse somno gravis atque eo ignarus, et uxor sponte mortem sumpsisset.* Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum: in quo reluctantis et impulsae vesti-

gia cernebantur. Refert ad Senatam, datisque iudicibus, Vrgulania, Silvani avia, pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum, quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustae cum Vrgulania. Reus, frustra tentato ferro, venas praebuit exsolvendae. Mox Numantina, prior uxor eius, accusata, *iniecisse carminibus et veneficiis vecordiam marito*, insons iudicatur.

XXIII. Is demum annus Populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatam bello absolvit. Nam priores Duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: iamque tres laureatae in urbe statuae, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui, Ptolemaeo, Iubae filio, iuventa incursio, libertos regios, et servilia imperia bello mutaverant. Erat illi praedarum receptor a sociis populandi Rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quae ex longinquo in maius audiebantur: ipsaque e provincia, ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Caesar, post res a Blaeso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus, reportari nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni, P. Dolabella, retinere ausus erat, iussa Principis magis, quam incerta belli, metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, *rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paullatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubissent*, auget vires, positisque castris, Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella, contracto, quod erat militum, terrore nominis Romani, et, quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunit: simul Principes Musulanorum, defectionem

coeptantes, securi percutit. Dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incursu consecrandum hostem vagum; excito cum popularibus Rege Ptolemaeo, quatuor agmina parat, quae Legatis aut Tribunis data: et praedatorias manus delecti Maurorum duxere. ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post adfertur, *Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positus mapalibus consedis; fisis loco, quia vastis circum saltibus claudebatur.* Tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulque coeptus dies, et concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: praepeditis Numidarum equis, aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositae turmae, cuncta proelio provisae: hostibus contra, omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium: sed pecorum modo trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborum, et adversum eludentes optatae toties pugnae, se quisque ultione et sanguine explebant. Differtur per manipulos, *Tacfarinatem omnes, notum tot proeliis, consecrentur: non, nisi Duce interfecto, requiem belli fore.* At ille, deiectis circum stipatoribus, victoque iam filio, et effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit.

XXVI. Isque finis armis impositus. Dolabellae petenti abnuat triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blaesi, avunculi eius, laus obsolesceret. Sed reque Blaesus ideo inlustrior, et huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignis captivos, caedem Ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur et Garamantum legati, raro in urbe visi, quos, Tacfarinate caeso, percussa gens, et culpa nescia, ad satisfaciendum Populo Rom.

miserat. Cognitis dehinc Ptolemaei per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque e Senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua Patrum munera, daret, *Regemque et socium atque amicum* adpellaret.

XXVII. Eadem aestate mota per Italiam servilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtius, quondam praetoriae cohortis miles, primo coetibus clandestinis, apud Brundisium et circumiecta oppida; mox positis propalam libellis ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocia servitia: cum, velut munere Deum, tres biremes adpulere ad usus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus Quaestor, cui provincia, vetere ex more, Cales evenerat. Is, disposita classiariorum copia, coeptantem cum maxime coniurationem disiecit. Missusque a Caesare pro pere Staius, Tribunus, cum valida manu, Ducem ipsum, et proximos audaciae, in urbem traxit, iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quae gliscebat inmensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem Consulibus, miseriarum ac saevitiae exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen utrique Vibius Serenus, in Senatum inducti sunt. ab exilio retractus, inlueque ac squalore obsitus et tum catena vinctus pater, orante filio. Praeparatus adolescens multis munditiis, alacri vultu. *structas Principi insidias, missos in Galliam concitores belli*, index idem et testis dicebat; adnectebatque, *Caecilium Cornutum, Praetorium, ministravisse pecuniam*: qui taedio curarum, et, quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus nihil infracto animo, obversus in filium, quater vincula, vocare ultores Deos, *ut sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur*. Adsevera-

batque, *innocentem Cornutum et falsa exterritum. idque facile intellectu, si proderentur alii: non enim se caedem Principis et res novas uno socio cogitasse.*

XXIX. Tum accusator *Cn. Lentulum et Seium Tuberonem* nominat; magno pudore Caesaris, cum Primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremae, Tubero, defecto corpore, tumultus hostilis et turbandae Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex servis quaesitum: et quaestio adversa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, *robur et saxum, aut parricidarum poenas* minitantium, cessit urbe. ac retractus Ravenna, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium adversus exsulem Serenum. nam post damnatum Libonem, missis ad Caesarem litteris, *exprobraverat, suum tantum studium sine fructu fuisse; addideratque quaedam contumacius, quam tutum apud aures superbas, et offensioni prouiores.* ea Caesar octo post annos retulit, medium tempus varie arguens; etiam si tormenta pervicacia servorum contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis, *ut Serenus more maiorum puniretur*, quo molliret invidiam, intercessit. Gallus Asinius, *Gyaro aut Donusa claudendum*, cum censeret, id quoque adspersus est, *egenam aquae utramque insulam* referens, *dandosque vitae usus, cui vita concederetur.* ita Serenus Amorgum reportatur. Et, quia Cornutus sua manu ceciderat, *actum de praemiis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium, se ipse vita privavisset.* ibaturque in eam sententiam, ni durius, contraque morem suum, palam pro accusatoribus, Caesar, *inritas leges, Remp. in praecipiti*, conquestus esset: *subverterent potius iura, quam custodes eorum amoverent.* Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, et poenis quidem nunquam satis coereitum, per praemia eliciebantur.

XXXI. His tam adsiduis, tamque maestis, modica laetitia interiicitur, quod C. Cominium, equitem Romanum, probrosi in se carminis convictum, Caesar precibus fratris, qui Senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, et quae fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim socordia peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbrata laetitia, facta Imperatorum celebrentur. quin ipse, compositus alias, et velut eluctantium verborum, solutius promptiusque eloquebatur, quotiens subveniret. At P. Sullium, Quaestorem quondam Germanici, cum Italia arceretur, convictus, pecuniam ob rem iudicandam cepisse, *amovendum in insulam* censuit, tanta contentione animi, ut et iurando obstringeret, *e Repub. id esse*. Quod asperè acceptum ad praesens, mox in laudem vertit, regresso Sullio: quem vidit sequens aetas praepotentem, venalem, et Claudii Principis amicitia diu prospere, nunquam bene, usum. Eadem poena in Catum Firmium Senatorem statuitur, *tanquam falsis maiestatis criminibus sororem petivisset*. Catus, ut retuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operae memor Tiberius, sed alia praetendens, exsilium deprecatus est: quo minus Senatu pelleretur, non obstitit.

XXXII. Pleraque eorum, quae retuli quaeque referam, parva forsitan et levia memoratu videri, non nescius sum; sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres Populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque Reges, aut, si quando ad interna praeverterent, discordias Consulum adversum Tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatum certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto et inglorius labor. Inmota quippe, aut modice lacessita pax, maestae urbis res,

et Princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa, primo adpectu levia, ex quis magnarum saepe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam cunctas nationes et urbes populus, aut primores, aut singuli regunt: delecta ex his et consociata Reipubl. forma, laudari facilius, quam evenire, vel, si evenit, haud diuturna esse potest. Igitur, ut olim, plebe valida, vel, cum Patres polle- rent, noscenda vulgi natura, et, quibus modis tem- peranter haberetur, Senatusque et optimatum inge- nia qui maxime perdidicerant, callidi temporum et sapientes credebantur: sic, converso statu, neque alia re Romana, quam si unus imperitet, haec con- quiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentia honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis, discernunt; plures aliorum eventis docentur. ceterum ut profu- tura, ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, varietates proeliorum, clari Ducum exitu retinent ac redintegrant legentium animum: nos sae- va iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, et easdem exitu caussas con- iungimus; obvia rerum similitudine et satietate. Tum, quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanasve acies laetius extuleris: at multorum, qui Tiberio regente, poenam vel infamiam subiere, posterii manent. utque familiae ipsae iam extinctae sint; reperies, qui, ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet, ut ni- mis ex propinquo diversa arguens. Sed ad incepta redeo.

XXXIV. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa coss. Cre- matius Cordus postulatur, novo ac tunc primum au- dito crimine, *quod, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum dixisset.*

Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Seiani clientes: id perniciosum reo, et Caesar truci vultu defensionem accipiens; quam Crematius, relinquentis vitae certus, in nunc modum exorsus est: *Verba mea, P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque haec in Principem, aut Principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum et Cassium laudavisse dicor: quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus adpellaret: neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones et parricidas, quae nunc vocabula imponuntur, saepe ut insignis viros nominat. [Asinii Pollionis scripta egregiam eorum memoriam tradunt. Messalla Corvinus, Imperatorem suum Cassium praedicabat: et uterque opibusque atque honoribus pervigere.] Marci Ciceronis libro, quo Catonem coelo aequavit, quid aliud Dictator Caesar, quam rescripta oratione, velut apud iudices, respondit? Antonii epistolae, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: carmina Bibaculi et Catulli, referta contumeliis Caesarum, leguntur: sed ipse D. Iulius, ipse D. Augustus, et tulere ista, et reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis, an sapientia. namque spreta exolescunt: si irascere, adgnita videntur.*

XXXV. Non adtingo Graecos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut, si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum et sine obtreptatore fuit, prodere de iis, quos mors odio aut gratiae exemisset. num cum armatis Cassio et Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa, populum per conciones incendo? an illi quidem, septuagesimum ante annum perempti, quo modo ima-

ginihus suis noscuntur, quas ne victor quidem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii et Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein Senatu, vitam abstinentia finivit. libros per Aediles cremandos censuere Patres; sed manserunt, occultati et editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui praesenti potentia credunt exstingui posse etiam sequentis aevi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis, gliscit auctoritas: neque aliud externi Reges, aut qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

XXXVI. Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, Praefectum urbis, Drusum, auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium. quod a Caesare palam increpitum, caussa exilii Salviano fuit. Obiecta publice Cyzicenis incuria caerimoniarum D. Augusti, additis violentiae criminibus adversum cives Romanos. et amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia, quam praesidio Luculli, pulso Rege. At Fonteius Capito, qui Proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto, ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxae fuit; quem odium publicum tutiorem faciebat. nam, ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves, ignobiles, poenis adficiebantur.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior, missis ad Senatum legatis, oravit, ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique eius exstrueret. qua occasione Caesar, validus alioqui spernendis honoribus, et respondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur, in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem coepit. Scio, P. C. constantiam meam a plerisque

desideratam, quod Asiae civitatibus, nuper idem istud petentibus, non sim adversatus. ergo et prioris silentii defensionem, et quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum D. Augustus sibi atque urbi Romae templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque eius vice legis observem, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo veneratio Senatus adiungebatur. Ceterum, ut semel recepisse veniam habuerit, ita per omnes provincias effigie Numinum sacrari, ambitiosum, superbum: et vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.

XXXVIII. Ego me, P. C. mortalem esse, et hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam, et vos testor, et meminisse posteros volo. qui satis superque memoriae meae tribuent, ut maioribus meis dignum, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pavidum, credant. Haec mihi in animis vestris templa, hae pulcherrimae effigies et mansurae. nam quae saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, et Deos ipsos precor: hos ut mihi ad finem usque vitae quietam et intelligentem humani Divinique iuris mentem duint; illos, ut, quandoque concessero, cum laude et bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur. Perstititque posthac secretis etiam sermonibus adspernari talem sui cultum. quod alii modestiam, multi, quia diffideret, quidam, ut degeneris animi, interpretabantur. Optimos quippe mortalium altissima cupere. Si Herculem et Liberum apud Graecos, Quirinum apud nos, Deum numero additos. Melius Augustum, qui speraverit. Caetera Principibus statim adesse: unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. nam contemptu famae, contemni virtutes.

XXXIX. At Seianus nimia fortuna socors, et muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, composit ad Caesarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam praesentem, scripto adire. eius talis forma fuit: *Benevolentia patris Augusti, et mox plurimis Tiberii iudiciis ita insuevisse, ut spes votaue sua non prius ad Deos, quam ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum unquam precatum: excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen, quod pulcherrimum, adeptum, ut coniunctione Caesaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et, quoniam audiverit, Augustum, in collocanda filia, nonnihil etiam de Equitibus Romanis consultavisse: ita, si maritus Liviae quaereretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum. non enim exuere imposita munia: satis aestimare, firmari domum adversum iniquas Agrippinae offensiones; idque liberorum caussa. nam sibi multum superque vitae fore, quod tali cum Principe explevisset.*

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, suisque in eum beneficiis modice percursis, cum tempus, tamquam ad integram consultationem, petivisset, adiunxit: *Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem; quibus praecipua rerum ad famam dirigenda. ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptu: posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in Penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem et aviam, propiora consilia. simplicius acturum. de inimicitiiis primum Agrippinae; quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviae velut in partes domum Caesarum distraxisset. sic quoque erumpere aemulationem feminarum, eaque discordia nepotes suos convelli: quid, si intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim, Seiane, si te mansurum in eodem ordine*

putas, et Liviam, quae C. Caesari, mox Druso, nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum Equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem eius, qui patrem, maioresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi magistratus et primores, qui, te invito, per-rumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse iam pridem Equestre fastigium, longaeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui, me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam Equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si, cum in omnis curas distraheretur, inmen-sumque attolli provideret, quem coniunctione tali super alios extulisset, C. Procleium, et quosdam in ser-monibus habuit, insigni tranquillitate vitae, nullis Reipubl. negotiis permixtos. Sed, si dubitatione Aug-usti movemur, quanto validius est, quod M. Agrip-pae, mox mihi conlocavit? Atque ego haec, pro ami-citia, non occultavi: ceterum neque tuis, neque Liviae destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volu-taverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praesens referre: id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istae tuusque in me animus mereantur; datoque tem-pore, vel in Senatu, vel in concione non reticebo.

XLI. Rursum Seianus, non iam de matrimonio, sed altius metuens, tacita suspicionum, vulgi rumo-rem, ingruentem invidiam deprecatur. Ac ne ad-duos in domum coetus arcendo, infringeret poten-tiam, aut receptando, facultatem criminantibus prae-beret; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Roma, amoenis locis degendam impelleret. Multa quippe providebat: sua in manu aditus, litterarumque ma-gna ex parte se arbitrum fore, cum per milites com-mearent: mox Caesarem, vergente iam senecta, se-cretoque loci mollitum, munia imperii facilius tra-

missurum: et minui sibi invidiam, adempta salutantum turba; sublatisque inanibus, vera potentia augere. Igitur paullatim negotia urbis, populi adcursum, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem et solitudinem: *quis abesse taedia et offensiones, ac praecipua rerum maxime agitari.*

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet Patrum coetus vocesque, quae plerumque verae et graves coram ingerebantur. nam, postulato Votieno, *ob contumelias in Caesarem dictas, testis Aemilius, e militariibus viris, dum studio probandi cuncta refert, et, quamquam inter obstrepentes, magna adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur, adeoque percussus est, ut se vel statim, vel in cognitione purgaturum, clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, aegre componeret animum.* Et Votienus quidem maiestatis poenis adfectus est: Caesar obiectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus, Aquiliam, adulterii delatam cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gaetulicus, Consul designatus, lege Iulia damnasset, exsilio punivit: Apidiumque Merulam, quod in acta *D. Augusti non iuraverat, albo Senatorio erasit.*

XLIII. Auditae dehinc Lacedaemoniorum et Messeniorum legationes, de iure templi Dianae Limnatis, quod *suis a maioribus, suaque in terra dicatum, Lacedaemonii firmabant annalium memoria vatumque carminibus: sed Macedonis Philippi, cum quo bellarent, armis ademptum, ac post C. Caesaris et M. Antonii sententia redditum.* Contra Messenii, veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi protulere, suoque Regi Dentheliatem agrum, in quo *id delubrum, cessisse: monimentaue eius rei sculpta*

saxis et aere prisco manere. quod si vatium, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia, sed ex vero statuisset. idem Regis Antigoni, idem Imperatoris Mummii iudicium. sic Milesios, permissio publice arbitrio, postremo Atidium Geminum, Praetorem Achaiae, decrevisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestani aedem Veneris, montem apud Erycum, vetustate dilapsam, restaurari postulavere; nota memorantes de origine eius, et laeta Tiberio. suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatae Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii exemplum. namque eum, legibus pulsum, civem sibi Smyrnaei addiderant. quo iure Vulcatius Moschus, exul, in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, ut patriae, reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus, et L. Domitius. Lentulo, super Consulatum et triumphalia de Gaetulis, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae opes innocenter paratae, et modeste habitae. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. Avus Pharsalica acie, pro optimatibus ceciderat: ipse delectus, cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium daretur. Post exercitu flumen Albim transscendit, longius penetrata Germania, quam quisquam priorum. easque ob res insignia triumphii adeptus est. Obiit et L. Antonius, multa claritudine generis, sed inprospera. nam patre eius, Iulo Antonio, ob adulterium Iuliae morte punito, hunc, admodum adolescentulum, sororis nepotem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegetur. habitus tamen supremis honor; ossaque tumulo Octavorum inlata per decretum Senatus.

XLV. Iisdem Consulibus, facinus atrox in cite-

riore Hispania admissum a quodam agresti nationis Termestinae. is Praetorem provinciae, L. Pisonem, pace incuriosum, ex improvise in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos adtigerat, dimisso equo, per derupta et avia sequentis frustratus est. neque diu fefellit. nam, prehensio ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum: et repertus, cum tormentis edere conscios adigeretur, voce magna, sermone patrio, frustra se interrogari, clamitavit: *adsisterent socii ac spectarent. nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret.* idemque cum postero ad quaestionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termestinatorum dolo caesus habetur: qui pecunias, e publico interceptas, acrius, quam ut tolerarent barbari, cogebat.

XLVI. Lentulo Gaetulico, C. Calvisio coss. decreta triumphii insignia Poppaeo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atque eo ferocius agitabant. Causa motus, super hominum ingenium, quod pati delectus, et validissimum quemque militiae nostrae dare adspernabantur; ne Regibus quidem parere, nisi ex libidine, soliti, aut, si mitterent auxilia, suos ductores praeficere, nec nisi adversum accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat, fore, ut disiecti, aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed, antequam arma inciperent, misere legatos, obsequiumque memoraturos; *et mansura haec, si nullo novo onere tentarentur: sin, ut victis, servitium indiceretur, esse sibi ferrum et iuventutem, et promptum libertati, aut ad mortem, animum.* Simul castella, rupibus indita, conlatosque illuc parentes et coniuges ostentabant, *bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur.*

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo e Moesia cum legione, Rex Rhoemetaces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret; addita praesenti copia, ad hostem pergit, compositum iam per angustias saltuum. Quidam audentius apertis in collibus visebantur: quos Dux Romanus, acie suggestus, haud aegre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitali valida manu montem occupat, angustum et aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata, aut incondita, tuebatur: simul in ferocissimos, qui ante vallum, more gentis, cum carminibus et tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra et inulta vulnera fecere; propius incedentes eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambrae cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum et armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat.

XLVIII. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoravi. iisque permissum *vastare, urere, trahere praedas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam et vigilem capesserent.* id primo servatum: mox versi in luxum, et raptis opulenti, omittere stationes, lascivia epularum aut somno et vino procumbere. Igitur hostes, incuria eorum comperta, duo agmina parant; quorum altero populatores invaderentur, alii castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius proelii non acciperet. tenebrae insuper delectae augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur: Thracum auxilia, repentino incursu territa, cum pars munitionibus adiacerent,

plures extra palarentur, tanto infensius caesi, quanto *perfugae et proditores, ferre arma ad suum patriaeque servitium, incusabantur.*

XLIX. Postera die Sabinus exercitum aequo loco ostendit, si barbari, successu noctis alacres, proelium auderent. et postquam castello aut coniunctis tumultis non degrediebantur, obsidium coepit per praesidia, quae opportune iam muniebat: dein fossam loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est: tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, artaque circumdare: et struebatur agger, unde saxa, hastae, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. Sed nihil aequae, quam sitis, fatigabat, cum ingens multitudo beliatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, iuxta clausa, egestate pabuli exanimari: adiacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: polui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis malum extremum discordia accessit; his deditionem, aliis mortem, et mutuos inter se ictus parantibus. et erant, qui *non inultum exitium, sed eruptionem* suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum e Ducibus Dinis, provectus senecta, et longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, *ponenda arma, unum adflictis id remedium,* disserebat. Primusque se cum coniuge et liberis victori permisit: secuti aetate aut sexu imbecilli, et quibus maior vitae quam gloriae cupido. At iuventus Tarsam inter et Turesim distrahebatur. utriusque destinatum, cum libertate occidere: sed Tarsa *properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus,* clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere, qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio Duce nostro.

Igitur firmatae stationes densioribus globis. et ingruerat nox, nimbo atrox, hostisque, clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat: cum Sabinus circumire, hortari, *ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti, telisque non in falsum iactis.*

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, praeustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis et cratibus et corporibus exanimis complere fossas: quidam, pontes et scalas ante fabricati, inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahere, et adversus resistentis cominus niti: miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles provolvere. His partae victoriae spes, et, si cedant, insignitius flagitium; illis extrema iam salus, et adsistentes plerisque matres et coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera inprovisa: suorum atque hostium ignoratio: et montis anfractu percussae, velut a tergo, voces, adeo cuncta miscuerant, ut quaedam munimenta Romani, quasi perrupta, omiserint. neque tamen pervasere hostes, nisi admodum pauci: ceteros, deleto promptissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce, trusere in summa castelli. ubi tandem coacta deditio, et proxima sponte incolarum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, praematura montis Haemi et saeva hiems subvenit.

LII. At Romae, commota Principis domo, ut series futuri in Agripinam exitii inciperet, Claudia Pulchra, sobrina eius, postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens Praetura, modicus dignationis, et quoquo facinore properus clarescere, *crimen impudicitiae, adulterum Furnium, veneficia in Princi-*

pem et devotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum et periculo propinquae accensa, perguit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri reperit. quo initio invidiae, Non eiusdem, ait, mactare D. Augusto victimas, et posteros eius insectari. non in effigies mutas Divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram, coelesti sanguine ortum, intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram praescribi, cui sola exitii caussa sit, quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiae, ob eadem adflictae. Audita haec raram occulti pectoris vocem elicere; correptamque Graeco versu admonuit: non ideolaedi, quia non regnaret. Pulchra et Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, et secuta adseveratione Caesaris, qua suo iure disertum eum adpellavit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiae quam morum fama fuit: nisi quod aetas extrema multum etiam eloquentiae dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina, pervicax irae, et morbo corporis implicata, cum viseret eam Caesar, profusis diu ac per silentium lacrimis, mox invidiam et preces orditur: *subveniret solitudini, daret maritum: habilem adhuc inventam sibi, neque aliud probis, quam ex matrimonio, solatium: esse in civitate . . . . Germanici coniugem ac liberos eius recipere dignarentur.* Sed Caesar, non ignarus, quantum ex Republ. petere-tur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego, a scriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinae, filiae: quae Neronis Principis mater, vitam suam et casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Seianus maerentem et improvidam altius perculit, inmissis, qui, per speciem amicitiae,

monerent, *paratum ei venenum, vitandas soceri epulas.* Atque illa, simulationum nescia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos adtingere cibos: donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat. idque quo acrius experiretur, poma, ut erant adposita, laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinae, et intacta ore, servis tramisit. nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem, *non mirum, ait, si quid severius in eam statuisset, a qua veneficii insimularetur.* Inde rumor, *parari exitum: neque id Imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quaeri.*

LV. Sed Caesar, quo famam averteret, adesse frequens Senatui, legatosque Asiae, ambigentes, *quam in civitate templum statueretur,* pluris per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversae. neque multum distantia inter se memorabant, *de vetustate generis, studio in Populum Romanum, per bella Persi et Aristonici aliorumque Regum.* Verum Hypaepeni, Trallianique, Laodicens ac Magnetibus simul, tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem, cum *parentem urbis Romae Troiam* referrent, nisi antiquitatis gloria, pollebant. paullum addubitatum, quod Halicarnassii, *mille et ducentos per annos, nullo motu terrae nutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi adseveraverant.* Pergamemos (eo ipso nitebantur) aede, Augusto ibi sita, satis adeptos creditum. Ephesii Milesiique, hi Apollinis, illi Dianae caerimonia occupavisse civitates visi. Ita Sardianos inter Smyrnaeosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriae recitavere, ut consanguinei. nam *Tyrrhenum Lydumque, Atye Rege genitos, ob multitudinem divisisse gentem: Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrhenodatum, novas ut conderet sedes: et Ducum e nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italia:*

auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Graeciam populis, cui mox a Pelope nomen. simul litteras Imperatorum, et icta nobiscum foedera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem coeli ac dites circum terras memorabant.

LVI. At Smyrnaei, repetita vetustate, seu *Tantalus*, Iove ortus, illos, sive *Theseus*, Divina et ipse stirpe, sive una *Amazonum* condidisset; transscendere ad ea, quis maxime fidebant in Populum Romanum officii, missa navali copia, non modo externa ad bella, sed quae in Italia tolerabantur: seque primos templum Urbis Romae statuisse, *M. Porcio* Consule, magnis quidem iam *Populi Romani* rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc *Punica* urbe, et validis per *Asiam* Regibus. simul *L. Sullam* testem adferebant, gravissimo in discrimine exercitus, ob asperitatem hiemis, et penuriam vestis, cum id *Smyrnam* in concionem nunciatum foret, omnes, qui adstant, detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam Patres, *Smyrnaeos* praetulere. Censuitque *Vibius Marsus*, ut *M. Lepido*, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur, qui templi curam susciperet. et quia *Lepidus* ipse deligere, per modestiam, abnuebat, *Valerius Naso*, e *Praetoriis*, sorte missus est.

LVII. Inter quae, diu meditato prolatoque saepius consilio, tandem *Caesar* in *Campaniam*, specie dedicandi templa, apud *Capuam* *Iovi*, apud *Nolam* *Augusto*, sed certus procul urbe degere. *Causam* abscessus quamquam, secutus plurimos auctorum, ad *Seiani* artes retuli: quia tamen, caede eius patrata, sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, saevitiam ac libidinem, cum factis promeret, locis occultantem. Erant, qui crederent, in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse. quippe illi praegra-

cilis et incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulceroſa facies ac plerumque medicaminibus interſtin-
cta. et Rhodi ſecreto vitare coetus, recondere volu-
ptates inſuerat. Traditur etiam, matris impotentia
extruſum, quam dominationis ſociam adſpernabatur,
neque depellere poterat, cum dominationem ipſam
donum eius accepſiſſet. Nam dubitaverat Auguſtus,
Germanicum, ſororis nepotem, et cunctis laudatum,
rei Romanæ imponere: ſed, precibus uxoris evictus,
Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſcivit. idque
Auguſta exprobrabat, reſoſcebat.

LVIII. Profectio arto comitatu fuit: unus Sena-
tor, Conſulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum
peritia: Eques Romanus, præter Seianum, ex inlu-
ſtribus, Curtius Atticus: ceteri liberalibus ſtudiis
præditi, ferme Graeci, quorum ſermonibus levaretur.
Ferebant periti coeleſtium, *iis motibus ſiderum
exceſſiſſe Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur.*
unde exitii cauſa multis fuit, properum finem vitæ
coniectantibus vulgantisque. neque enim tam in-
credibilem caſum providebant, ut undecim per annos
libens patria careret. Mox patuit breve confinium
artis et falſi; veraque quam obſcuris tegerentur.
nam *in urbem non reſſurum*, haud forte dictum:
ceterorum nescii egere, cum propinquo rure aut li-
tore, et ſæpe moenia urbis adſideans, extremam ſe-
nectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps
periculum, auxit vana rumoris; præbuitque ipſi ma-
teriem, cur amicitiae constantiaeque Seiani magis
fideret. Veſcebantur in villa, cui vocabulum *Spe-
luncae*, mare Anuclanum inter Fundanosque montes,
nativo in ſpecu. eius os, lapsis repente ſaxis, obruit
quosdam miniſtros: hinc metus in omnes et fuga eo-
rum, qui convivium celebrabant. Seianus genu vul-
tuque et manibus ſuper Caesarem ſuſpenſus, oppoſuit

sese incidentibus: atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant. Maior ex eo: et, quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque indicis partes adversus Germanici stirpem, subditis, qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem, proximum successioni, et, quamquam modesta iuventa, plerumque tamen, quid in praesentiarum conducere, oblitum, dum a libertis et clientibus, apiscendae potentiae properis, exstimulatur, *ut erectum et fidentem animi ostenderet: velle id Populum Romanum, cupere exercitus; neque ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam senis et segnitiam iuvenis iuxta insultet.*

LX. Haec atque talia audienti nihil quidem pravae cogitationis: sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultae; quas adpositi custodes exceptas auctasque cum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper sollicitudinum formae oriebantur. nam alius occursum eius vitare: quidam, salutatione reddita, statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere: insistentibus contra iridentibusque, qui Seiano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsum renidens vultu: seu loqueretur, seu taceret iuvenis, crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secunda; cum uxor vigiliis, somnos, suspiria matri Liviae, atque illa Seiano, patefaceret: qui fratrem quoque Neronis, Drusum, traxit in partes, spe obiecta principis loci, si priorem aetate, et iam labefactum demovisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiae et solita fratribus odia, accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus, praeferoce et insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris maioribus quam vetustis, vitaque non degener; et Q. Haterius, familia senatoria, eloquentiae, quoad vixit, celebratae: monumenta ingenii eius haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigebat: utque aliorum meditatio et labor in posterum valescit, sic Haterii canorum illud et profluens cum ipso simul exstinctum est.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio cons. ingentium bellorum cladem aequavit malum improvisum. eius initium simul et finis extitit. Nam coepto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam, libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: ut qui non abundantia pecuniae, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quaesivisset. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus omnis aetas, ob propinquitatem loci effusius: unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein convulsa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensaque vim mortalium, spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, praiceps trahit atque operit. Et illi quidem, quos principium stragis in mortem adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. Miserandi magis, quos, abrupta parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem ululatus et gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum, diversa de caussa, amici aut necessarii aberant, pavere tamen: neque dum comperito, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.

LXIII. Vt coepere dimoveri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium: et saepe

certamen, si confusior facies, et par forma, aut aetas, errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt: cautumque in posterum Senatusconsulto, *ne quis gladiatorum munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatae.* Atilius in exsilium actus est. Ceterum, sub recentem cladem, patuere procerum domus, fomenta et medici passim praebiti: fuitque urbs per illos dies, quamquam maesta facie, veterum institutis similis, qui, magna post proelia, saucios largitione et cura sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Caelio: *feralemque annum ferebant, et omnibus adversis susceptum Principi consilium absentiae, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Caesar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti.* Actaeque ei grates apud Senatum ab inlustribus; fama apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos et ultro accitos munificentia iuverat. Adduntur sententiae, ut mons Caelius in posterum *Augustus* adpellaretur: quando, cunctis circum flagrantibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Iunii Senatoris, inviolata mansisset. *Evenisse id olim Claudiae Quinctae, etusque statuam, vim ignium bis elapsam, maiores apud aedem Matris Deum consecravisse. sanctos acceptosque Numinibus Claudios: et augendam caerimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem Dii ostenderint.*

LXV. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuisse, quod talis silvae frequens fecundusque erat: mox *Caelium* adpellatum a Caele Vibenna, qui dux gentis Etruscae, cum auxilium adpellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco; seu quia

alius Regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt; magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde *Tuscum vicum*, e vocabulo advenarum, dictum.

LXVI. Sed, ut studia procerum et largitio Principis adversum casus solatium tulerant, ita accusatorum maior in dies et infestior vix sine levamento grassabatur: corripueratque Varum Quinctilium, divitem et Caesari propinquum, Domitius Afer, Claudiae Pulchrae, matris eius, condemnator: nullo mirante, quod diu egens, et parto nuper praemio male usus, plura ad flagitia adcingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat, quia claris maioribus, et Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen Senatus et *opperiendum Imperatorem* censuit: quod unum argentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Caesar, dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, *ne quis quietem eius inrumperet*, concursusque oppidanorum, disposito milite, prohiberentur: perosus tamen municipia et colonias, omniaque in continenti sita, Capreae in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctam. Solitudinem eius placuisse maxime crediderim, quoniam inportuosum circa mare, et vix modicis navigiis pauca subsidia: neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. caeli temperies hieme mitis, obiectu montis, quo saeva ventorum arcentur: aestas in Favonium obversa, et aperto circum pelago peramoena: prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret. Graecos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus et molibus insederat; quanto intentus olim pu-

blicas ad curas, tanto occultos in luxus et malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum et credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis adversum Agrippinam et Neronem insidiis, quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat, ultroque struebantur, qui mone- rent per fugere ad Germaniae exercitus, vel celeberrimo fori effigiem D. Augusti amplecti, populumque ac Senatum auxilio vocare. Eaque sprete ab illis, velut parent, obiciebantur.

LXVIII. Iunio Silano, et Silio Nerva cons. foedum anni principium incessit, tracto in carcerem illustri Equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat, coniugem liberosque eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes, unus; eoque apud bonos laudatus, et gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petiti Rufus, M. Opsius, Praetura functi, adgrediuntur, cupidine Consulatus: ad quem non nisi per Seianum aditus; neque Seiani voluntas nisi scelere quaerebatur. Compositum inter ipsos, ut Latiaris, qui modico usu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones: mox laudare constantiam, *quod non, ut ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset*: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, iunxit questus; audentius iam onerat Seianum, saevitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem convicio abstinet. Ilique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem arctae amicitiae facere. Ac iam ultro Sabinus quaerere Latiarem, ventitare domum, dolores suos, quasi ad fidissimum, deferre.

LXIX. Consultant, quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies: et, si pone fores adsisterent, metui visus, sonitus, aut forte ortae suspiciones erant. Tectum inter et laquearia tres Senatores, haud minus turpi latebra, quam detestanda fraude, sese abstrudunt; foraminibus et rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum et in cubiculum trahit; praeteritaque et instantia, quorum adfatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille et diutius, quanto maesta, ubi semel prorupere, difficilius reticentur. properata inde accusatio, missisque ad Caesarem litteris, ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narravere. Non alias magis anxia et pavens civitas, egens adversum proximos: congressus, colloquia, notae ignotaeque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum et parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Caesar, solemnia incipientis anni, Kal. Januariis, epistola precatus, vertit in Sabinum, *corruptos quosdam libertorum, et petitum se*, arguens, ultionemque haud obscure posebat. nec mora, quin decerneretur: et trahebatur damnatus, quantum, obducta veste et adstrictis faucibus, niti poterat, clamitans, *sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere*. quo intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: et quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum paventes, quod timuissent. *Quem enim diem vacuum poena, ubi inter sacra et vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla et laqueus inducantur? non prudentem Tiberium tantam invidiam adisse: quatesitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus novi magistratus, quo modo delubra et altaria, sic carcerem recludant. Secutae in-*

super litterae, grates agentis, *quod hominem infensum Reipubl. punivissent: adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur, in Neronem et Agrippinam intendi.*

LXXI. Ni mihi destinatum foret, suum quaeque in annum referre, aveau anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius, ceterique flagitii eius repertores, habuere; non modo postquam C. Caesar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatu, et oblati in eandem operam recentibus, veteres et praegraves adfixit. verum has atque alias sontium poenas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius librorum Agrippina matertera erat, *petendum a Principe, ut metus suos Senatui fateretur, amoverique sineret.* Nullam aequae Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis, quam dissimulationem, diligebat. eo aegrius accepit, recludi, quae premeret. sed mitigavit Seianus, non Galli amore, verum ut cunctationes Principis opperiretur: gnarus, lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrociam facta coniungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Augustus, convictam adulterii, damnaverat, proieceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. illic viginti annis exilium toleravit, Augustae ope sustentata: quae, florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

LXXII. Eodem anno Frisii, transrhenanus populus, pacem exuere; nostra magis avaritia, quam obsequii impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum; pro angustia rerum, *ut in usus militares, coria boum penderent: non intenta cuiusquam cura, quae firmitudo, quae mensura; donec Olennius, e*

primipilaribus, regendis Frisiis inpositus, *terga uorum* delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliter tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira et questus: et, postquam non subveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant, milites et patibulo adfixi. Olennius infensus fuga praevent, receptus castello, cui nomen *Flevum*: et haud spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceani praesidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniae Propraetori, cognitum, vexilla legionum e superiore provincia, peditumque et equitum auxilium delectos accivit: ac simul utrumque exercitum, Rheno devectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, et ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima aestuaria aggeribus et pontibus, traducendo graviore agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, alam Caninefatem, et quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet: qui iam acie compositi, pellunt turmas sociales, equitesque legionum, subsidio missos. Tum tres leves cohortes, ac rursus duae; dein tempore interiecto, alarius eques inmissus. satis validi, si simul incubuissent: per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, et pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, Legato quintae legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit: atque ille, dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat. prouinciae quintani ante alios, et, acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasque, fessas vulneribus. Neque Dux Romanus ultum iit, aut corpora huma-

vit; quamquam multi Tribunorum Praefectorumque, et insignes Centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romanorum, apud lucum, quem *Baduhennae* vocant, pugna in posterum extracta, confectos: et aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus probuissse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque Senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur. Ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, *aram Clementiae, aram Amicitiae, effigiesque circum Caesaris ac Seiani censuere*: crebrisque precibus efflagitabant, *visendi sui copiam facerent*. Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, et in proximo Campaniae adspici. eo venire Patres, Eques, magna pars plebis, anxii erga Seianum, cuius durior congressus, atque eo per ambitum, et societate consiliorum parabatur. Satis constabat, auctam ei adrogantiam, foedum illud in propatulo servitium spectanti. quippe Romae sueti discursus; et magnitudine urbis incertum, quod quisque ad negotium pergat: ibi, campo aut litore iacentes nullo discrimine, noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebatur: donec id quoque vetitum. et revenire in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam male alacres; quibus infaustae amicitiae gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Caesaribus

sanguinem delegerat. nam is Aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum praeferebat.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSV DIVI AVGVSTI

A N N A L I V M

LIBER QVINTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Liviae Aug. mors et elogium.* 2. *Tiberius etiam mortuae iniquus.* 3. *Seiani potentia crescit. Agrippina et Nero a Principe accusantur.* 4. *In eos Populi favor,* 5. *irato Tiberio. Triennii acta desunt.*

6. *Seianus detecta cupidine imperii pervertitur,* 7—9. *cum magna amicorum strage.*

10. *Pseudo-Drusum persequitur Poppaeus Sabinus.* 11. *Discordia Consulum. Haec gesta annis circiter tribus,*

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO
TIBERIO CAESARE V. L. AELIO SEIANO. COSS.

Rubellio et Fusio Coss. quorum utrique Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta mortem obiit, aetate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, et adoptione Liviorum Iuliorumque, clarissimae. Pri-